

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-66>

CONCERNING THE BASIC MODEL OF THE CRIMINALISTIC METHODICS OF COURT PROCEEDINGS

ЩОДО БАЗОВОЇ МОДЕЛІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Myroshnychenko Yu. M. **Мирошніченко Ю. М.**

*Candidate of Legal Sciences, Chairman of
the Illichiv District Court
Mariupol, Donetsk region
Mariupol, Donetsk region, Ukraine*

*кандидат юридичних наук, голова
Іллічівського районного суду
м. Маріуполя Донецької області
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Важливим теоретичним завданням, розв'язання якого вимагає побудова системи методичних комплексів для потреб кримінального судочинства, є визначення й обґрунтування структури базової методики судового провадження, яка б стала, якщо не еталоном, то, принаймні, орієнтиром для формування окремих судових методик. Приступаючи до реалізації цього завдання, необхідно чітко усвідомлювати, що створення базової моделі криміналістичної методики судового провадження – складний процес, який вимагає насамперед формулювання принципу побудови такого роду моделі, визначення технологічних підходів до її формування, розробки її логічної та функціональної складових згідно з етапністю та цілям цього виду діяльності [1]. Вихідним положенням при цьому є те, що особливості судового провадження зумовлюють необхідність створення своєрідної побудови, суттєво відмінної від традиційних криміналістичних методик.

Необхідність оригінального підходу до конструювання криміналістичних методик судового провадження пояснюється тим, що в методиці розслідування окремих видів злочинів акцент робиться на пошуковій діяльності слідчого, а рекомендації криміналістів дозволяють оптимізувати пошук особи, яка вчинила злочин, виявлення слідів кримінального правопорушення, доказів по справі тощо. Натомість пізнавальна діяльність суду спрямована на перевірку результатів досудового розслідування, доведеність елементів, що входять до предмета доказування, на обґрунтованість обвинувальної тези [2].

Першим і провідним структурним елементом методики розслідування певного виду кримінального правопорушення є його криміналістична характеристика. Безперечно, для судді, як і для слідчого, важливим є знання криміналістичної характеристики

кримінального правопорушення, воно допомагає суду оцінити надані сторонами докази й зробити правильний висновок щодо кримінально-правової кваліфікації досліджуваної події. Однак для обрання судом способу своїх дій не мають вирішального значення ані обставини, які підлягають встановленню у кримінальній справі, ані предмет злочинного посягання, ані спосіб вчинення злочину, ані будь-які інші елементи криміналістичної характеристики кримінального правопорушення.

Звичайно, вид кримінального правопорушення певним чином впливає на умови розгляду конкретної кримінальної справи. Не можна не помітити як характер досліджуваної судом події, скажімо, кваліфікованого вбивства або згвалтування позначається на психологічному тлі судового розгляду, емоційній атмосфері в залі судового засідання, управління яким вимагає від головуючого особливих криміналістичних знань і вмінь, необхідних для утримання судового розгляду в продуктивному руслі. Проте залежність між характером злочину і тактикою головуючого у справі не настільки жорстка, щоб виступати основою побудови окремих методик судового провадження. Психологічна обстановка лише один з численних елементів, що утворюють ситуацію судового розгляду, яка зрештою і визначає тактику суду в кримінальній справі.

Таким чином, криміналістичну класифікацію кримінальних правопорушень не може бути покладено в основу створення системи окремих методик судового провадження. Відповідно криміналістична характеристика кримінальних правопорушень не належить до проблем методики судового розгляду кримінальних справ, для прикладних цілей якої досить знання суддею криміналістичної характеристики злочину (проступку), розробленої в межах методики досудового розслідування. Судова методика має описувати об'єкт за схемою, що істотно відрізняється від загальноприйнятої структури криміналістичної характеристики досудового розслідування.

Алгоритм діяльності суду, як система взаємопов'язаних послідовних дій головуючого, визначається, головним чином, ситуацією, що склалася у справі під впливом низки об'єктивних і суб'єктивних факторів. Тому актуальнішим для розроблення проблем судової методики є питання ситуаційної характеристики судового провадження, адже якщо характеристика – це сукупність типових, характерних ознак і властивостей об'єкта, то ніщо не віддзеркалює всі істотні елементи обстановки конкретного судового провадження предмет ніше за ситуацію, що склалася у справі.

Зважаючи на існування загальних закономірностей виникнення й розвитку судових ситуацій, характерних для того чи іншого етапу судової стадії кримінального процесу, на даному етапі формування вчення про криміналістичне забезпечення судового провадження теоретично доцільним і практично виправданим буде сконцентрувати дослідницькі зусилля на створенні базової методики судового розгляду кримінальних справ, що має стати відправною точкою для формування методик нижчого рівня. За своїм змістом вона повинна розкривати діяльність суду на кожному відрізку руху справи, надавати рекомендації з обрання його оптимальних напрямів, використання найбільш ефективних засобів впливу на конкретні ситуації певного етапу провадження.

Виходячи з цього, базова модель судово-методичного криміналістичного комплексу може мати таку структуру: а) характеристика судового провадження певного виду, що включають мету, завдання та напрями судового дослідження; б) типові судові ситуації, що відповідають певному етапу судового провадження; в) типові комплекси (алгоритми) процесуальних дій і криміналістичних засобів впливу на судові ситуації з метою реалізації обумовлених ними тактичних завдань.

Метою побудови базової моделі судової методики, як універсальної, уніфікованої моделі, за якою мають створюватися інші окремі методики [3], є вивчення судового провадження з криміналістичних позицій та розробка на підставі отриманих знань (виявлених закономірностей) практичних рекомендацій щодо рішень і дій суду в тій чи іншій типовій ситуації загального порядку судового провадження. До числа завдань створення базової судової методики можна віднести: 1) обґрунтування системи судового провадження; 2) виділення типових судових ситуацій стосовно кожного з його етапів з розкриттям основних напрямів діяльності суду з їх розв'язання; 3) розроблення узагальненої тактики процесуальних дій, характерних для кожного етапу судового провадження; 4) виявлення основних форм протидії кримінальному судочинству та розроблення способів мінімізації його негативних наслідків.

Поряд з наявністю загальних закономірностей судового провадження, на яких ґрунтується базова модель судової методики, правомірно припустити існування низки особливостей, властивих як окремим видам судових проваджень, так і розгляду кримінальних справ, класифікованих за іншими критеріями, криміналістичне забезпечення яких потребуватиме розроблення окремих науково-методичних комплексів меншого ступеня загальності. При цьому, однак, слід мати

на увазі, що необхідність створення таких методик може вважатися науково обґрунтованою за умови, що будуть встановлені їх істотні криміналістичні особливості, які проявляються специфікою судових ситуацій, що складаються в процесі розгляду відповідної категорії справ.

Інакше кажучи, для теоретичного обґрунтування потреби в окремих методико-криміналістичних комплексах слід знайти й продемонструвати стійку залежність між типовими ситуаціями, характерними для певних видів проваджень і специфічним набором криміналістичних засобів, необхідних для розв'язання саме цих ситуацій. У посібниках (спеціальних курсах) з судової методики, призначених для підготовки юристів відповідної спеціалізації та підвищення кваліфікації суддів їх доцільно викладати у формі особливостей розгляду кримінальних справ певної категорії.

Таким чином, у міру розвитку загальної моделі методики судового провадження з урахуванням потреб практики за її зразком будуть розроблятися комплекси рекомендацій меншого рівня загальності – окремі судові методики. Після накопичення наукою достатнього масиву таких побудов стане питання створення єдиної класифікаційної системи окремих методик судового розгляду кримінальних справ, яка дозволить системно досліджувати проблеми методико-криміналістичного забезпечення судового провадження, цілеспрямовано розробляти та ефективно застосовувати окремі судові методики на практиці.

Література:

1. Журавель В. А. Концептуальные подходы к модернизации криминалистических методик. *Ежегодник украинского права*. 2013. № 5. С. 557-570.
2. Кириллова Н. П. Структура частной методики государственного обвинения по отдельным категориям дел. *Криминалисть*. 2011. № 2(9). С. 47-54.
3. Журавель В. А. Окремі методики в системі криміналістичних знань. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична»*. 2015. Вип. 1. С. 187–200.